

Un affresco di Botticelli in Ungheria?

Una recente scoperta al Castello di Esztergom

Botticelli-freskó Magyarországon?

Egy legutóbbi felfedezés az esztergomi várban

Fra il 6 e il 9 giugno 2007, presso il Centro Internazionale di Ricerche sul Rinascimento fondato dal famoso storico dell'arte americano di origine lituana Bernhard Berenson (1865-1959) all'interno della sua splendida Villa I Tatti di Firenze, studiosi italiani, americani, tedeschi e ungheresi nell'arco dei tre giorni hanno presentato gli esiti delle ricerche sulla letteratura e sull'arte figurativa del Rinascimento ungherese. È stata una gioia vedere e sentire con quale consenso gli studiosi del Rinascimento e dell'Umanesimo italiano hanno parlato dell'eredità culturale dell'impero del nostro re Matia.

Nella prima parte si è parlato di letteratura, nella seconda e nella terza sono stati comunicati gli ultimi risultati che constano soprattutto di nuove attribuzioni nel campo della pittura e della scultura. La relazione sui risultati delle ricerche condotte nel restauro, ancora in corso, della serie di affreschi rinascimentali dell'allegoria della Virtù della Temperanza nel castello di Esztergom è stata tenuta dalla sottoscritta e da Zsuzsanna Wierdl, artista e restauratrice diplomata all'ICCROM (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property), che dirige il restauro.

Il Castello di Esztergom fu un importante centro culturale nel Regno d'Ungheria anche dopo il trasferimento della corte a Buda nel 1256, quando il castello reale divenne la sede dell'arcivescovo primate ungherese. Dal 1934 al 1938, dopo essere stati sepolti per 340 anni, vennero alla luce il portone del castello risalente alla fine del XII secolo e tre sale delle torri di avvistamento ad esso annesso, con pezzi affrescati di arcate crollate al tempo delle guerre turche. Della conservazione delle preziose pitture murali del Trecento e del Quattrocento si occupò Mauro Pelliccioli, famoso maestro della Pinacoteca di Brera, fra il 1935 e il 1937.

Nel 1938 Esztergom fu sede di una celebrazione internazionale per il 900esimo anniversario della morte del re Santo Stefano. Partecipò anche il Re d'Italia. Per l'occasione dovettero essere pronte le parti del castello già riaperte e ricollocate. Al lustro della celebrazione contribuirono le manifestazioni del Congresso Eucaristico Internazionale di Budapest-Esztergom, in cui il papa fu rappresentato dal cardinale Eugenio Pacelli, futuro Pio XII.

2007. június 6-9. között Firenzében, Bernhard Berenson /1865-1959/, a litván születésű amerikai, nagy nevű művészettörténész pompás villájában, a Villa I Tatti-ban, az általa alapított Nemzetközi Reneszánsz Kutatóközpontban a meghívott olasz, amerikai, német és magyar szakemberek három napon át ismertették a magyarországi reneszánsz irodalom és képzőművészettel kapcsolatos új kutatási eredményeiket. Öröm volt látni és hallani, hogy az itáliai reneszánsz és humanizmus tudósai milyen nagy elismeréssel szóltak Mátyás királyunk birodalmának kulturális emlékeiről!

Az első szekció az irodalomé volt, a második és harmadik szekció a festészet és a szobrászat területén végzett új eredményeket ismertette, amelyek többsége új attribúciókról szólt. Ezek közé tartozott az esztergomi várpalota reneszánsz falkép-sorából a *Temperantia Erény-allegória* „jelenleg is folyó” letisztítása során végzett kutatási eredmények-

ről adott beszámoló e sorok írójától és a tisztítást végző Wierdl Zsuzsanna ICCROM-diplomás festő-restaurátor művész előadásában.

Az esztergomi Vár a nagy tekintélyű Magyar Királyság kulturális központja volt 1256 után is, miután a királyi udvar Budára költözött, és a királyi vár is Magyarország primás-érsekének lett a székhelye. 1934-38-ban, mintegy 340 évi betemetettség után, napvilágra került a XII. századvégi Várkapolna és a hozzá csatlakozó lakótorony három terme, a török háborúk során beomlott boltzatok festett részleteivel. A magas művészi színvonalú Trecento és Quattrocento falképek konzerválását a milánói Brera képtár jeles mestere, Mauro Pelliccioli végezte 1935-37-ben.

1938-ban, Szt. István király halálának 900. évfordulóján, nemzetközi ünnepség helyszíne volt Esztergom! Itt volt Olaszország királya is. Erre az alkalomra készen kellett állnia a vár feltárt és helyreállított részeinek. Az ünnepségek fényét emelték a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus Budapest-Esztergomi rendezvényei is, amelyen a pápát Eugenio Pacelli bíboros, a későbbi XII. Pius pápa képviselte.

Az esztergomi Várpalota 1938-tól látogatható XII-XV. századi pompás művészeti emlékei közül csak a román-kori emlékek közé tételére került sor a II. világháború előtt, a Gerevich Tibor pro-

Degli elementi di particolare interesse artistico risalenti ai secoli XII-XV del Castello di Esztergom, aperto al pubblico nel 1938, solamente i reperti del periodo romanico furono oggetto di studio prima della seconda guerra mondiale nel libro *I monumenti romanici in Ungheria* del professor Tibor Gerevich. Il sistema iconografico delle pitture murali rinascimentali riguardanti le allegorie della Virtù rimaste *in situ* fu identificato dallo storico Antal Leopold in uno saggio pubblicato nel 1944 (Budapest, Belle Arti), in cui lo studioso umanista contrassegnava la stanza come lo Studiolo dell'arcivescovo János Vitéz di Esztergom (1465-72). L'arco decorato con i segni zodiacali venne ricostruito dall'architetto Dezső Várnai. La ricollocazione originale della sala con la volta a crociera a due pezzi non venne terminata, ma i disegni di Kálmán Lux e Dezső Várnai dimostrano che negli anni '30 la costruzione della volta originale era già stata progettata.

I pomposi affreschi rinascimentali divennero oggetto d'esame da parte della storia dell'arte solamente dopo il 1962. Il dott. Zoltán Nagy, direttore del Museo del Castello, dimostrò l'importanza internazionale del programma iconografico delle pitture murali che decoravano lo Studiolo dell'arcivescovo umanista Johannes Vitéz attraverso numerosi studi e mostre. Sempre negli anni '60 la scrivente, che fra il 1962 e il 1968 era una giovane storica dell'arte presso il Museo del Castello di Esztergom, condusse un accurato esame stilistico delle pitture murali quattrocentesche. Prima di tutto si chiese se fosse corretto mettere in relazione il dato pubblicato nel 1948 da Jolán Balogh, grande studiosa della scultura del Rinascimento italiano e ungherese, secondo cui il „Magister Albertus pictor florentinus” nel 1494 si trovava a Esztergom come studente, con le pitture murali di Esztergom. Jolán Balogh ammise solo la possibilità che questi avesse realizzato le pitture rinascimentali del Castello, non si parlò mai di certezze, tuttavia il nome del maestro e l'anno rimasero in circolazione fra gli addetti ai lavori fino al 1975. Fu allora che negli Atti della Conferenza su Janus Pannonius del 1972 venne pubblicato il mio saggio che lega il maestro delle allegorie della

Virtù di Esztergom al circolo di Filippo Lippi e alla pittura fiorentina degli anni 1460. Individuai il committente delle pitture murali nella persona dell'arcivescovo di Esztergom János Vitéz, che il 20 giugno 1467, fra grandi festeggiamenti internazionali, inaugurò a Esztergom l'Accademia Istropolitana, l'università da lui stesso fondata e che ottenne il beneplacito di papa Paolo II. Per l'occasione con ogni probabilità venne terminata la decorazione che illustrava visivamente il programma dell'arcivescovo. Le pitture dovettero essere state realizzate fra il 1465 e il 1467.

A partire dal 1975 ho sostenuto i risultati delle mie ricerche in numerosi saggi in lingua ungherese e straniera, non è mai emersa un'opinione contraria. A partire dal 2001 ho parlato del restauro, attualmente in corso, delle pitture murali e della scoperta delle parti originali e finora sconosciute sotto la direzione di Zsuzsanna Wierdl, che nel 2000 ha vinto l'incarico nel concorso bandito dall'Ufficio della Conservazione dei Beni Culturali.

I ricercatori si avvalgono della collaborazione di esperti dell'ICCROM e dell'ICOMOS (International Council on Monuments and Sites). Gli esperti olandesi hanno condotto, primi al mondo, un

fessor által szerkesztett, „Magyarország románkori emlékei” című kötetben. A reneszánsz falképek ikonográfiai rendszerét, az *in situ* fennmaradt Erény-allegóriákhoz kapcsolódva, a történész Lepold Antal határozta meg 1944-ben megjelent tanulmányában /Budapest, Szépművészet/, ahol egyértelműen a humanista tudós Vitéz János esztergomi érsek /1465-72/ dolgozószobájaként jelölte meg a termet. A zodiákus csillagképekkel díszített hevederívet Várnai Dezső építész-mérnök rekonstruálta. A terem eredeti, két-szakaszos keresztboltozatának helyreállítása nem készült el, de Lux Kálmán és Várnai Dezső rajzai jelzik, hogy tervezték az eredeti boltozat megépítését is az 1930-as években.

A pompás reneszánsz falképek művészettörténeti vizsgálatára csak 1962 után került sor. Dr. Nagy Zoltán, a Vármúzeum igazgatója, több tanulmányban és kiállításban mutatott rá a humanista érsek, Johannes Vitéz Studiolo-ját díszítő falképek ikonográfiai programjának nemzetközi jelentőségére. Ugyanezekben az 1960-as években e sorok írója, aki 1962-68 között az esztergomi Vármúzeum fiatal művészettörténésze volt, behatóan foglalkozott a quattrocento falképek stílusvizsgálatával. Elsőként vizsgálta, hogy helytálló-e az 1948-ban Balogh Jolán, az itáliai- és a hazai reneszánsz szobrászat kiváló kutatója által közzé tett adatot, – amely szerint „Magister Albertus pictor florentinus” 1494-ben mint tanú

szerepelt Esztergomban – összekapcsolni az esztergomi falképekkel? Balogh Jolán csak mint lehetőséget vetette fel, hogy akár ő is festhette a Várpalota reneszánsz képeit. Szó sem volt bizonyításról, de 1975-ig ez a mesternév és évszám élt a szakmai köztudatban. Ekkor jelent meg nyomtatásban az 1972. évi Janus Pannonius Konferencia Aktáiban a tanulmányom, amely Filippo Lippi köréhez, az 1460-as évek firenzei festészetéhez kapcsolta az esztergomi Erény-allegóriák mesterét. A falképek megrendelőjét Vitéz János esztergomi érsek személyében határoztam meg, aki 1467. június 20-án, nemzetközi ünnepség keretében nyitotta meg, Esztergomban, az általa szervezett, és II. Pál pápa által jóváhagyott teljes jogú egyetemet, az ACCADEMIA

ISTROPOLITANA-t. Erre az alkalomra, minden valószínűség szerint, elkészült az érsek programját vizuálisan is bemutató falképdísz. Vagyis a falképek 1465-67 közötti készülhettek!

1975 óta számos tanulmányban, magyar és idegen nyelven, támasztottam alá ezt a kutatási eredményemet. Ellenvélemény nem merült fel!

Ezután, 2001-től, került sor a falképek jelenleg is folyó beható letisztítására, az eddig ismeretlen, EREDETI részletek feltárására WIERDL Zsuzsanna vezetésével, aki a 2000-ban, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal által kiírt pályázat nyertese lett.

A kutatások nemzetközi ICCROM, ICOMOS szakemberek közreműködésével folynak. Itt végeztek „többek között” a világon először a holland szakemberek számítógépes rétegvizsgálatot (Muisis) falképen, melynek eredményeit először 2001 őszén mutattuk be Esztergomban. A kiállítást az akkori Oktatási Miniszter nyitotta meg. Az Erények stratigrafiai vizsgálatait a Lausanne-i Egyetem laboratóriumában végezték. Egyértelművé vált, hogy az Erényeket több rétegben átfestések, átrajzolások és még a 340 évi betemetettségből származó földréteg fedte. A magas szintű vizsgálatok

esame stratigrafico (Muis) delle pitture di cui abbiamo presentato gli esiti per la prima volta nell'autunno del 2001 a Esztergom. La mostra venne inaugurata dall'allora ministro dell'Istruzione. Gli esami stratigrafici delle Virtù sono stati condotti nei laboratori dell'università di Losanna. È opinione condivisa che le Virtù fossero coperte da più strati di dipinti e disegni e da uno strato di terra sepolto da 340 anni. I risultati di esami avanzati, il motivo decorativo eccezionalmente leggero e di grande livello artistico che è emerso nel corso del restauro e soprattutto il carattere profondamente filosofico e lirico della pittura rimandano alla mano del figlio minore della famiglia degli artisti fiorentini dei Mariano, Sandro. I confronti minuziosi con le opere del maestro e i nuovi dettagli che emergono in corso d'opera, le linee che rispetto ai contemporanei sottolineano più sensibilmente la spiritualità dell'allegoria, il fluire ornato dei capelli che si inarcano lontano, emerso con la doratura e caratteristico solo di questo pittore, le figurine sontuose e giocose che compaiono nel disegno sottostante e inoltre la scoperta del monogramma MB in cui la B, insubordinata e posta fra parentesi, si riferisce a un soprannome, a maggior ragione dimostrano che il maestro non poteva essere altri che Sandro Mariano, detto Botticelli.

Nel programma del viaggio di studio in Ungheria seguito alla conferenza di Firenze organizzata dall'università di Harvard nel 2007, la visita al sito è durata solamente pochi minuti e non è stato pertanto possibile parlare dello studio delle pitture murali. Dei colleghi che si pronunciavano negativamente sul tema, nessuno aveva visto o esaminato le opere in restauro, nessuno conosceva i risultati e i documenti prodotti da più di sette anni di ricerche o la letteratura scientifica del settore degli ultimi venti anni. Speriamo che nel 2008, nell'anno del Rinascimento organizzato in occasione del 550esimo anniversario dell'ascesa al trono di re Mattia, sempre più studiosi vorranno occuparsi dei capolavori rinascimentali europei venuti alla luce a Esztergom.

Conoscendo l'importanza economica, politica e culturale dell'Ungheria di re Mattia e il suo ruolo emergente occupato nell'Europa del tempo, non dobbiamo meravigliarci del fatto che venire dalla città di Firenze nel Regno d'Ungheria per un incarico artistico affidato da un arcivescovo ungherese di vedute europee quale era János Vitéz detto Lux Pannoniae fosse sicuramente una carriera prestigiosa. Così devono essere andate le cose nel caso del nostro artista, quando nel 1470 Tommaso Soderini, magistrato del Tribunale della Mercanzia, gli commissionò la rappresentazione di due allegorie delle Virtù, che insieme alle altre cinque aveva già ordinato a Piero Pollaiuolo sei mesi prima. L'artista messo da parte e la sua gilda protestarono, il giudice decise che Botticelli dovesse dipingere almeno una Virtù per la Mercanzia.

A che cosa sarebbe valso che il dibattito si concludesse con

eredményei és a szakszerű letisztítás során előtűnő kiemelkedő művészi színvonalú, rendkívül könnyed, dekoratív rajz, és annak mélyen filozofikus, lírai jellege, a firenzei MARIANO művészcsalád legifjabb fiának, Sandro-nak a kezére utalnak. A mester műveivel való beható összevetések és a munka során folyamatosan feltáruló új részletek, az allegória szellemiségét a kortársaknál érzékenyebben megjelenítő vonalak, az aranyozással is kiemelt hajmessaze ívelő, csak a mesterre jellemző, dekoratív lebegése, az alárajzban megjelenő játékos kis figurák pompás rajza, és nem utolsósorban az egymásba kapcsolt MB monogram megtalálása, „ahol a B csak alárendelten, zárójelben van, a ragadványnévre utalva”, mindjobban alátámasztották, hogy a mester nem lehetett más, mint Sandro Mariano, akit BOTTICELLI-nek neveztek.

A 2007-es, a Harvard Egyetem által szervezett firenzei konferenciát követő magyarországi tanulmányút programjában csak néhány perces helyszíni látogatás szerepelt. Így nem kerülhetett sor a falképek tanulmányozására. A témában negatívan nyilatkozó kollégák egyike sem látta, és nem tanulmányozta a tisztítás alatt lévő művet. Nem ismerik a több mint hét éves kutatási eredményeket, ezek dokumentációit, de még az utolsó 20 évnek a tárgyhoz tartozó szakirodalmát sem.

Reméljük, hogy 2008-ban, Mátyás király trónralépésének 550. évfordulója alkalmából rendezett Reneszánsz-évben egyre több kutató kíván behatóan foglalkozni az európai reneszánsz festészet Esztergomban napvilágra került remekművével.

Ismerve Mátyás király Magyarországnak gazdasági, politikai, kulturális jelentőségét, a korabeli Európában elfoglalt kiemelkedő szerepét, nem szabad csodálkoznunk, hogy Firenze városából eljutni a Magyar Királyságba, és ott munkát, művészi megbízást kapni az európai tekintélyű magyar primás-érsektől, a Lux Pannoniae-nek nevezett Vitéz Jánostól, az nagy és biztos karriert jelentett. Erről lehetett szó művésznünk esetében is, amikor 1470-ben Firenzében megbízta őt Tommaso Soderini, a Mercanzia előjárója, két olyan erény-allegória megfestésével, amelyeket – a többi öt allegóriával együtt, – félévvel korábban, már megrendelt Piero Pollaiuolótól. A félreállított művész és céhe tiltakozott, végül a bíróság döntött, hogy legalább egy erényt Botticelli fessen a Mercanzia számára!

Miért érte meg a pörösködés a törvénytelen megbízás elismeréséért, ha nem azért, hogy a Mercanzia hírneve növekedjék a félévvel korábban még Firenzében nem ismert, de azóta már Pollaiuolo-nál nagyobb elismertségre szert tett festő megbízásával, aki éppen az Erény allegóriák megjelenítésével vált híressé valahol, Európa fontos helyén...

S azon is érdemes elgondolkoznunk, hogy miért tartotta fontos-

la legittimizzazione dell'incarico illegale, se non che si accrescesse la fama della Mercanzia, non si sapeva a Firenze fino a sei mesi prima; da quel momento tuttavia si guadagnò una fama di molto maggiore a quella del Pollaiuolo, un pittore che proprio con le allegorie della Virtù sarebbe diventato famoso in un luogo importante dell'Europa.

Vale la pena riflettere sul perché Giorgio Vasari riteneva importante ricordare che a Palazzo Vecchio, sull'affresco encomiastico di Lorenzo il Magnifico, nella serie dei dipinti degli ambasciatori il primo, quello dell'ambasciatore del Re d'Ungheria, fu fatto dipingere da Botticelli sulla base del ritratto del legato ungherese. Botticelli era quindi in contatto con l'ambasciatore di re Mattia a Firenze, se ne dipinse il ritratto. Forse l'ambasciatore fece da tramite con il re ungherese e il suo cancelliere, l'arcivescovo János Vitéz, nell'interesse del giovane Botticelli.

Due lettere degli anni 1468 e 1469, ben note all'archivio di stato di Firenze e scritte dalla Signoria all'arcivescovo di Esztergom János Vitéz, provano efficacemente in quale considerazione fosse tenuto l'arcivescovo Johannes (János Vitéz) dalla Signoria di Firenze e quanto i fiorentini fossero consapevoli dell'influenza che l'arcivescovo-cancelliere esercitava su re Mattia. Chiesero infatti all'arcivescovo di intercedere presso il re perché si ristabilissero le relazioni, interrotte per via di un complotto orchestrato da Venezia, fra la città di Firenze e il Regno d'Ungheria. Ci sembra importante ricordare che Firenze nel XV secolo, ambiziosa com'era, era solo una fra le centinaia di città europee che nutrivano un profondo rispetto per l'immenso Regno d'Ungheria.

Abbiamo presentato i risultati del restauro ancora in corso delle pitture murali di Esztergom durante la riuscita conferenza di aggiornamento di un giorno tenuta a novembre 2007 presso la sezione monumenti della Camera degli Architetti Ungherese, con la partecipazione di 70 architetti e il contributo della commissione pitture murali dell'ICOMOS, del Museo del Castello di Esztergom e del Museo Nazionale Ungherese. È stata un'occasione per dare un'occhiata all'impalcatura del restauro e per conoscere gli esiti più recenti delle ricerche in corso da giugno 2007.

Dal 2001 abbiamo organizzato ben sette mostre, in Ungheria e all'estero, con il supporto dell'ICOMOS, dell'Ufficio della Protezione del Patrimonio Culturale, del Museo Nazionale Ungherese, del Museo del Castello di Esztergom, della Camera Ungherese degli Architetti, del Ministero dell'Istruzione e della Cultura, della Direzione delle Accademie d'Ungheria e con il coordinamento dell'artista- restauratrice Zsuzsa Wierdl. Abbiamo fatto conoscere i nostri risultati riscuotendo un notevole successo in più di trenta conferenze, congressi, workshop internazionali, forum, corsi di aggiornamento in Ungheria e all'Estero, da Roma a Milano a Bratislava, da Budapest a Esztergom, dove l'ultima mostra è rimasta aperta per più di otto mesi.

Speriamo di poter soddisfare l'interesse internazionale nei confronti del restauro anche nel 2008 con nuove manifestazioni e nuovi risultati. Speriamo inoltre di trovare la soluzione al problema della protezione dell'affresco delle Virtù, che versa in una condizione di grave pericolo, e una soluzione tecnica al soffitto grondante e gocciolante in più di dieci punti.

Mária Prokopp

nak Giorgio Vasari megemlíteni, hogy a Palazzo Vecchióban a Lorenzo il Magnifico-t dicsőítő freskóján a követek sorában az első, a magyar király követének portréját Botticelli-nek a magyar követről készített portréja után festette. Botticelli tehát kapcsolatban állt Mátyás király firenzei magyar követével, megfestette a portréját... Talán e követ is közvetíthetett a magyar király és kancellárja, Vitéz János érsek felé a fiatal Botticelli érdekében...

A firenzei állami levéltárból jól ismert a Signoria Vitéz János esztergomi érsekhez írt két levele 1468 és 1469-ből, amelyek méltó bizonyítékai, hogy a firenzei Signoria előtt milyen nagy tiszteletben állt Johannes érsek, (Vitéz János) és hogy mennyire a tudatában voltak az érsek-kancellár Mátyás királyra gyakorolt nagy befolyásának. Arra kérték ugyanis az érsek, hogy járjon közbe a királynál, hogy helyreálljon” a Velence ármánykodása révén megromlott „jóviszony Firenze városa és a Magyar Királyság között. Fontos szem előtt tartanunk, hogy Firenze a XV. században, minden felfelé törekvése mellett is, csak egy volt a sok-száz európai polgárváros között, amely végtelen nagy tisztelettel viseltetett a hatalmas Magyar Királyság iránt!

Az esztergomi falképek most folyó restaurálásának eredményeit legutóbb a 2007 novemberében rendezett, a Magyar Építész Kamara műemléki tagozatának egész napos továbbképző konferenciáján mutattuk be, 70 építész részvételével, az ICOMOS falkép-bizottságának és a Magyar Nemzeti Múzeum Esztergomi Vármúzeumának segítségével, nagy sikerrel. Lehetőség volt a restaurálás állványon való megtekintésére, és a legújabb, a 2007 június óta is folyó kutatás eredményeinek megismerésére.

2001 óta HÉT kiállítást rendeztünk, itthon és külföldön, az ICOMOS, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, a Magyar Nemzeti Múzeum, az Esztergomi Vármúzeum, a Műszaki Egyetem, a Magyar Építész Kamara, illetve a Kulturális és Oktatási Minisztérium Magyar Intézetek Igazgatóságának segítségével, Wierdl Zsuzsa vezető restaurátorművész összeállításában.

Több mint harminc előadáson, konferencián, nemzetközi workshopokon, fórumokon, továbbképzésen,

ismertettük eredményeinket nagy sikerrel, külföldön és itthon, Rómától és Milánótól Pozsonyig, Budapesttől Esztergomig, ahol az utolsó kiállítás több mint nyolc hónapig megtekinthető volt!

Reméljük, hogy 2008-ban is újabb rendezvényekkel, kutatási eredményekkel gazdagíthatjuk a nemzetközi szintű restaurálás iránt érdeklődőket, s végre megoldódik a rendkívül veszélyeztetett állapotban lévő, Erények-freskó védelme, a több mint tíz helyen csöpögő, ázó mennyezet műszaki megoldása is.

Prokopp Mária

Between 6 and 9 June 2007, at the Harvard Center for Renaissance Studies in Florence, researchers discussed their latest findings on Hungarian Renaissance literature and art. One of the presentations was on the wall painting, Temperantia Erény-allegória (The Allegory of Virtue), from the Esztergom Castle, and was given by Mária Prokopp and Zsuzsanna Wierdl, the restorer. The author discussed possible connections between the Allegory and Florentine painting of the 1460s, and explored the possibility that the work was in fact painted by Sandro Mariano, better known as Botticelli.